

A szélkakas

Sok találgatást és szóbeszédet kiváltó kiadvány bukkant fel 1878 június első napjaiban a budapesti könyvkereskedésekben. A *politika svindlerei* címmel megjelent dolgozat már a borítóján is félreérthetetlenül igyekezett jelezni, milyen célzattal készült: „Fény- és árnyképek. Válaszul II-ik Kákay Aranyosnak »Tisza Kálmán. Politikai élet- és jellemrajz« című könyvére.” Ha a röpirat szándéka egyértelműnek mutatkozott is, szerzőjének kiléte azonban homályban maradt. A címlapon ugyanis ez állt: Írta: Ifjabb Kákay Aranyos.

A fény- és árnyképek műfaját Magyarországon Kákay Aranyos álnév alatt Kecskeméthy Aurél, a kor híres publicistája, Széchenyi István bensőséges barátja honosította meg a múlt század 60-as éveiben; s ettől kezdve csipkelődő hangú, képviselőházi jellem- és típusrajzokat adó röpirata és maga Kákay Aranyos álnév is iskolát teremtett. Az 1870-es évek második felében ifjú Ábrányi Kornél ellenzéki zsurmalizta – Kecskeméthy halálát éppen csak kivárva – Kákay Aranyos No. 2 elnevezéssel adta közre *Újabb országgyűlési fény- és árnyképeit*. Ábrányi a Kecskeméthy-féle típus-karikatúrákat a napi politika szintjére rántotta vissza, hiszen gúnyrajzai kizárólag

kormánypárti, főként jelentéktelen, de név szerint említett, élő alakokat idéztek meg és nevettek ki.

Nem egészen egy évvel ezután, 1878-ban látott napvilágot a *Kákay Aranyos No. 3* jegyezte *Még újabb fény- és árnyképek* című füzetke. A Pesti Napló, amelynek szerzői gárdájába tartozott, nyomban ingerült és rosszízű tulajdonjogi áskálódással és fenyegetőzéssel támadt az új kiadványra és szerzőjére: „Kákay Aranyos No. 3. Nem azért írjuk e két nevet egymás mellé, hogy összehasonlítsuk, hanem azért, hogy megkülönböztessük, mivel Kákay Aranyos No. 3 erőnek erejével Kákay No. 2-nek akar látszani, s azt hiszi, hogy a név teszi az író... Miután tehát a dolog félrevezetést céloz, figyelmeztetni kell a közönséget, hogy jól nézze meg a számot, mely a Kákay Aranyos név előtt vagy után áll; megjegyezvén, hogy 2-ik Kákay Aranyos írta a múlt évben oly nagy szenzációt szült »Országgyűlési fény- és árnyképek«-et, 3-ik Kákay Aranyos pedig ennek hatása alatt írt utánzatokat, melyek a Budapesti Napilapban jelentek meg, s most külön is kiadattak. Szerzőjük a saját érdekében helyesebben jár el, ha az utánzással nem hívja ki az összehasonlítást.” A Pesti Napló kirohanását követő napon aztán a nagy

olvasottságnak örvendő Fővárosi Lapok szerkesztője, a jó nevű újságíró, Vadnai Károly a kötet recenziójában keresetlen egyszerűséggel fedte fel a 3. számú Kákay Aranyos-rejtélyt: a határozottan ellenzéki álláspontú árnyképek szerzője Mikszáth Kálmán, nógrádi hazafi.

„A zsarnok alszik, és nem lehet fölébreszteni. A nemzet géniusza tüzes vassal égeti – és meg sem mozdul. Töviseket szurkál testébe, s az alvó ördögi kaján arcával visszamosolyog rá.” – írja az 1878-as *Tisza Kálmán álma* című cikkében.

A *mamelukok halála* című írásában pedig: „A Tisza lelkiismerete álló tó: posvány, mely nyugodtan, mozdulatlanul fedi el az alján összegyűlt piszkot. Az nem fog megmozdulni. Vagy arra gondoljon, hogy ez a föld, mely iránt háládatlan volt, fog tudni lenni bosszúálló s kiveti csontjait kebléből a kárhozatnak?... Aztán, ha kiveti is csontjait a hazai föld, nem lesz baj belőle. Legfeljebb összegyűjti valaki, s suvixot gyárt belőlük: s a késő kor osztrák miniszterei (ha ugyan lesz még osztrák birodalom) a csizmájukat fényesíthetik vele. Halva is az lesz, ami élve volt.”

Ha Mikszáth ilyen, ekkoriban írt jellemző kijelentéseit, *példabeszédeit* olvassuk, nyilvánvaló, hogy Vadnai megállapítása Mikszáth határozott ellenzékiiségéről egyáltalán nem nevezhető túlzásnak, a miniszterelnökkel szemben táplált ellenszenvet diktálta mondatok pedig a becsületsértést súrolják. Hozzátehetjük azonban, hogy ez a közlés a kor átlagemberét, de még az újságíró-társadalom nagyobb részét sem hozhatta különösebben lázba. Az ellenzéki Mikszáth Kálmán neve ugyanis – egy szűk körön kívül – ekkoriban még alig-alig volt ismert.

Arra szinte mindenki emlékszik, hogy Mikszáth *A tót atyafiakkal* és *A jó palócokkal* robbant be a magyar irodalomba, de azt már kevesebben tudják, hogy Mikszáth csak az 1881–1882-es években, azaz közel tíz évnyi fizikai, lelki és egzisztenciális megpróbáltatás után jutott a sikerhez. Pedig sóvárgó ambíció fűtötte és jóformán *semmitől* sem riadt vissza.

Történelmi tarokkparti (Ferraris Artúr festménye)

Tisza Kálmán

Az egyik, az irodalomtörténetben sem olyan túl régen tisztázott kínálkozó lehetőségről 1878. június 11-ikéről kelt levelében Mikszáth *ifj. KáKay Aranyos* aláírással így panaszkodott költőbarátjának, Rudnyánszky Gyulának: „*Legújabb röpiratomból, a »Politika svindlereiből« (!) 10 ezer példányt rendelt meg Tisza, 1 ft 60 krjával szétosztandó, a választásokra. Most éjjelnappal nyomják. Khón vagyokra tett szert vele, s nekem 80 ftot adott érte...*” Egyáltalán nem csoda, ha értetlenül állunk e levél előtt, s nem járunk messze az igazságtól, ha sötét rejtélyt sejtünk mögötte.

Az történt ugyanis, hogy még ugyanebben az évben a *Még újabb fény- és árnyképeken* kívül Mikszáth egy másik röpiratot is írt, a már említett *A politika svindlereit*. A pamflet felháborodott válasz egyrészt *ifj. Ábrányi Kornél* Tisza Kálmánt támadó gúnyrajzára, amely a miniszterelnököt svindlernek, azaz csalónak titulálta,

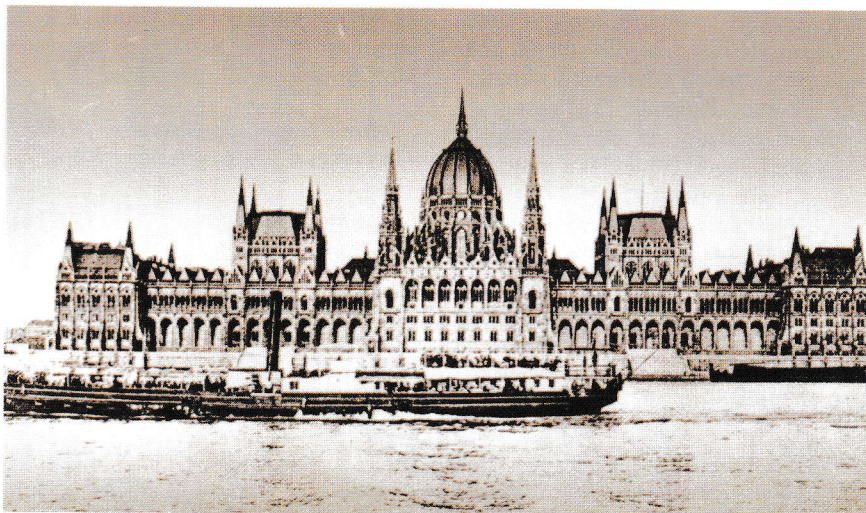
másrészt az ún. *második fúzióban* összeálló ellenzék, azaz a *politika svindlereinek* egyesülési próbálkozásai ellen támadt. Mikszáth azt állítja, hogy az egyesült ellenzék összefogása kizárólag a hatalom megszerzése miatt történt, s tagjaik nem valamely kidolgozott elv alapján, a közérdeket képviselve csoportosultak a politikai egységbe, hanem pusztán személyes érdekeiket kívánják érvényesíteni: „*Az egyenesen Tisza ellen »Nem Tisza Kálmán« programmal megalakult habarék-párt pedig politikai svindlernek, erkölcsi halottak és nagyravágyó üresfejek zagyvaléka, nem pedig a magyar nemzet politikáját a magyar nemzet politikájával ellenőrző opposzió.*” Ellenröpirata ezenkívül Tisza Kálmán miniszterelnököt pedig nemhogy megvédi, de szinte nemzeti hőssé emeli: „*...Mert hiszen, mondom, akadtak, akik Kossuthra is ráfogták, hogy a nemzetet megcsalta: – de azért se II-ik KáKay Aranyos, se a hírlapok összes kórusa nem dobja ki Tiszát a nemzet szívéből, mint ahogy ő nem dobja ki szívéből a nemzetet soha... Tisza Kálmán egyénisége a magyar nemzet politikája; Tisza Kálmán politikája a magyar nemzet egyénisége.*”

Semmi kétség nem fér hozzá: ez is Mikszáth műve. 1878-ban, Mikszáth legvadabb ellenzéki korszakának ide-

jén tehát, nem is nagyon titkolva szerzőségét, valószínűleg miniszterelnöki rendelésre, igazi bértollnokként ír meg egy Tiszát tisztázó és hérosszá emelő ellenröpiratot, s ront neki a saját politikai meggyőződését is hangoztató ellenzéknek, főként az egykori Deák-pártnak – a kormánypart védelmében; esetenként – s ez a legvisszatetszőbb – erkölcsi ítélezéstől sem riadva vissza: „*Azok pedig, akik Tisza Kálmánt elfeladással vádolták, egy egészséges parlamenti párt képződését lehetetlené tették azáltal, hogy vagy nem bírtak elvek színvonalára soha emelkedni – vagy pedig olyanok voltak, mint a szélkakas és a politikai áramlat legcsekélyebb légváltozásánál meggondolatlanul állást – elvet – cseréltek.*”

A baj csak az volt, hogy Mikszáth esetében nem volt mit cserélni. Állása ugyanis nem volt, a röpirat pedig mégsem tetszhetett Tiszának, hiszen eszébe sem jutott szerzőjét magához édesgetni, s főként nem állást kínálni neki. Mikszáth reményei ráadásul abban is csalakoztak, hogy a vállalkozás pénzügyi téren majd beüti, mint ahogy az már a Rudnyánszkyhoz írt levélből is kiviláglik.

Csak jó pár év múlva, egy állampénzből támogatott, igazi nagy magyar írók által összehozott népszerűnek kiáltott ponyvasorozat, s leginkább két leghíresebb elbeszélés gyűjteményének megszületése állította ki végül belépőjét az irodalmi és politikai közéletbe. Mikszáthnak még vámia kellett. Ez az elvtelesen felkínálkozás nem volt más, mint sok hiábavaló hűhó – valóban *semmiért*.

A Parlament épülete a század első éveiben